

LIBRIS

We know
books

*Oraşului Cluj-Napoca
şi tuturor celor care, într-o bună zi, vor veni aici
devenind, astfel, parte
din Prezentul şi Viitorul său*

Asociația „Vechiul Cluj”

*

ACADEMIA ROMÂNĂ
Institutul de Istorie „George Barițiu”
din Cluj-Napoca

ISTORIA CLUJULUI

de Jakab Elek

Seria I
Vol. VIII

Ediție critică în limba română de
Varga Attila

Prefață de
Tudor Sălăgean

Cluj-Napoca, 2024

LBRIS

We know
books

Asociația „Vechiul Cluj”

ACADEMIA ROMÂNĂ

Institutul de Istorie „George Barițiu”
din Cluj-Napoca

Colecția *Clujul din cuvinte*
este coordonată de Irina Petras

© Asociația „VECHIUL CLUJ”
www.facebook.com/VechiulCluj/
asociatia.vechiul.cluj@gmail.com, www.vechiulcluj.ro,
tel. +40-745-702887

Editura Școala Ardeleană
Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48
Redacția: tel. 0364-117.252; 0728.084.801
e-mail: office@scoalaardeleana.cluj.ro, redactie@scoalaardeleana.cluj.ro
Difuzare: tel./fax 0364-117.246; 0728.084.803
e-mail: difuzare@scoalaardeleana.cluj.ro, esadifuzare@gmail.com
www.scoalaardeleana.cluj.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

JAKAB, ELEK

Istoria Clujului / de Jakab Elek. - Cluj-Napoca : Editura Școala Ardeleană,
2017-

vól.

ISBN 978-606-797-194-1

Seria 1. Vol. 8 / ed. crit. în lb. română de Varga Attila ; pref. de Tudor
Sălăgean. - 2024. - ISBN 978-630-314-198-5

I. Varga, Attila (trad. ; ed.)

II. Sălăgean, Tudor (pref.)

94

908

Cuprins

Prefață de Tudor Sălăgean.....	7
Nota editorului	11
Clujul în perioada domniei lui Leopold al II-lea (1790-1792) de Varga Attila.....	15
„Averile regilor sunt inimile supușilor...”	15
Naționalismul feudal la Dieta de la Cluj – 1790-1791 ..	23
Clujul – Centrul politic al țării	27
Domnia lui Leopold al II-lea (1790-1792) de Jakab Elek.....	45
Concluzii	149

Editor: Vasile George Dâncu

Imagine copertă: Palatul Bánffy, arhiva Asociației „Vechiul Cluj”

Clujul în perioada domniei lui Leopold al II-lea (1790-1792)

„Averile regilor sunt inimile supușilor...”

Leopold al II-lea a urcat pe tronul Habsburgilor după moartea fratelui său, Iosif al II-lea, eveniment care a survenit pe data de 20 februarie 1790. El a condus, astfel, Imperiul Habsburgic între anii 1790-1792, fiind Rege al Boemiei, al Ungariei, apoi Mare Duce de Toscana și Principe al Transilvaniei. S-a distins în calitate de „Monarh Luminat”, iar scurta lui domnie ca împărat romano-german a fost marcată de rivalitățile dintre marile puteri ale Europei, dar și de agitațiile politice din provinciile vastului său imperiu. În ciuda numeroaselor obstacole, pe care le-a întâlnit de-a lungul vieții, el le-a putut depăși pe toate acestea cu mult succes dată fiind și pregătirea exemplară de care a avut parte prin implicarea directă a Împărătesei Maria Terezia. O perioadă de timp, a fost în grija contelui Thurn și a profesorului Martini care preda disciplina dreptului natural la Universitatea din Viena. Într-un asemenea

anturaj elevat, viitorul suveran a reușit să deprindă, pe lângă cunoștințe juridice solide, limba latină, franceză și italiană. În paralel, a manifestat mult interes pentru știință și tehnică, dar și față de apropierea de oamenii simpli, accentuând, constant, principalul său crez conform căruia: „*Averile regilor sunt inimile supușilor*”.¹ Odată ajuns pe tron, a reușit să soluționeze o serie de imperative care primejdiau grav stabilitatea monarhiei. În practica guvernării, s-a inspirat din filosofia lui Montesquieu. Astfel, a considerat că era mai mult decât necesar să depună o mărturie de credință în favoarea binelui poporului, accentuând că, pentru o guvernare corectă și eficientă, era necesar să obțină aprobarea aceluiași popor. Date fiind complicațiile politice și sociale, pe care Iosif al II-lea nu le-a putut soluționa, Leopold al II-lea a decis să adopte o politică conservatoare care, însă, nu a anulat toate măsurile predecesorului său.² În această chestiune a păstrării și continuării reformelor iozefine, noul împărat a ales, în fapt, calea compromisurilor. Treptat, a renunțat la măsurile administrative centralizatoare exagerate și a optat pentru o separare a administrației politice de cea a finanțelor în urma lichidării Oficiului Aulic.³

¹ Jean Bérenger, *Istoria Imperiului Habsburgilor (1273-1918)*, București, Edit. Teora, 2000, p. 370.

² Erich Zöllner, *Istoria Austriei de la începuturi până în prezent*, vol. I, București, Edit. Enciclopedică, 1997, p. 403.

³ *Ibidem*.

*Charles de Secondat, baron de Montesquieu
(1689-1755)*

Sursă foto: www.wikipedia.org

Dietele și stările au redobândit din vechile drepturi, adică perceperea impozitelor și consemnarea recrutaților. O mare parte din reformele favorabile țăranimii au

rămas în vigoare cu excepția impozitului funciar, a reglementărilor clăcii, respectiv hotărârea privind învățământul. În sfera raportului stat-biserică, relațiile dintre cele două părți au fost, adesea, tensionate: seminariile au fost închise, însă câteva mănăstiri, ce anterior fuseseră desființate de către Iosif al II-lea, au fost restabilite⁴.

O veritabilă „piatră de încercare” a domniei sale a reprezentat-o relația cu Ungaria care, în anul 1790, era mai mult decât tensionată, chiar în pragul revoltei. Cu excepția minorității nobililor luminați ce, anterior, fuseseră loiali lui Iosif al II-lea și a burgheziei germanofone, toate clasele sociale aveau numeroase plângeri la adresa guvernului de la Viena. Noua revoltă a ordinilor era, în fapt, o tentativă de restabilire a autonomiei regatului, dobândind aspectul unei lupte naționale cu manifestări antigermane și anticlericale.

Mișcarea de revoltă a fost asumată de nobilimea mijlocie, cea pe care reformele lui Iosif al II-lea o depose-dase de puterea politică. Ea a reușit să își impună proprii candidați în calitatea de deputați de comitate, fiind urmată, în adunările de comitat, de mica nobilime ce a dominat camera inferioară a Dietei. Ca urmare a acestui fapt, clerul superior și marii aristocrați s-au grupat în jurul dinastiei.⁵

Tot în anul 1790, în Ungaria, au început o serie de dezbateri de idei și opinii, iar diverse ziare și pamflete acide au evidențiat variate aspecte ale diferitelor curente

politice și religioase. Alte pamflete reacționare au solicitat abrogarea toleranței religioase și restabilirea poziției preponderente a bisericii în stat.⁶

Iosif al II-lea
(1741-1790)

Sursă foto: www.wikipedia.org

⁴ *Ibidem*, p. 404.

⁵ Jean Béranger, *op. cit.*, p. 372.

⁶ *Ibidem*, p. 372-373.

Nobilimea mijlocie s-a reunit în cadrul unui partid susținut de lojile masonice și cei de confesiune protestantă, partid care, în anul 1790, a finalizat un proiect de constituție a cărui adoptare ar fi compromis reformele din veacul al XVIII-lea:

1. Întrunirea anuală a Dietei la Pesta
2. Votarea impozitelor de către Dietă
3. Coroana primea doar un drept de veto suspensiv
4. Senat care să controleze actele puterii executive
5. Cancelaria Ungariei mutată de la Viena la Pesta
6. Ungaria urma să dețină armată națională proprie și independentă de Consiliul de Război de la Viena
7. Palatinul, comandantul armatei maghiare, primea instrucțiunile de la Senat.⁷

Inițial, întreaga dezbateră politică s-a axat pe jurământul pe care Leopold al II-lea trebuia să-l depună în ziua încoronării, un aspect important, deoarece acesta deținea putere de lege pe toată durata domniei.

Pe plan intern, prima parte a domniei lui Leopold al II-lea a fost marcată de multe tulburări în rândul țărănimii, astfel că revoltele izbucnite cu violență au zguduit partea de nord-est a regatului. În final, acestea au fost înăbușite de armată, iar represaliile au fost pe măsură.

Tot în acest context al tentativelor privind depistarea mecanismelor care să asigure consolidarea domniei, Leopold al II-lea a încercat să obțină suportul burgheziei

⁷ *Ibidem*, p. 373.

urbane, demers care a condus, în cele din urmă, la agitații anti-nobiliare⁸. Paralel cu aceasta, împăratul s-a mai concentrat și pe o politică în care s-a folosit de minoritățile naționale ce erau îngrijorate de efervescența naționalismului maghiar. În cele din urmă, noul suveran a ajuns la un compromis cu nobilimea maghiară. Acest deznoământ a fost în detrimentul țărănimii, în consecință ordinele privilegiate au recunoscut prerogativele Coroanei, iar aceasta, la rândul ei, a confirmat privilegiile ordinelor. Țăranii iobagi au rămas, astfel, fără protecție în fața nedreptăților comise de înalții prelați și seniori într-un context în care Despotismul Luminat s-a stins încetul cu încetul.⁹ Leopold al II-lea a făcut acest pas convins fiind de aceea că Ungaria nu putea fi păstrată în cadrul Monarhiei decât prin asigurarea unei poziții privilegiate în cadrul Coroanei, respectiv prin respectarea privilegiilor nobilimii.¹⁰ Suveranul avea nevoie de stabilitate pe plan intern, mai ales în condițiile în care, în anul 1792, diferite țări ale Coroanei nu erau unificate, aceasta chiar dacă țările austro-boemiene reprezentau, din anul 1749, un veritabil nucleu în jurul căruia se organiza ansamblul țărilor dunărene.¹¹ El a rămas, astfel, în conștiința contemporanilor ca un împărat care a dorit să facă să evolueze, în mod armonios, o societate conservatoare prin

⁸ *Ibidem*, p. 374.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 375.

¹¹ *Ibidem*.